

Rodne uloge u djelima Petre Soukupove

Pejić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:517733>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti
Katedra za češki jezik i književnost

Martina Pejić

RODNE ULOGE U DJELIMA PETRE SOUKUPOVE

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Suzana Kos, doc

Zagreb, srpanj 2022.

Sažetak

Petra Soukupová jedna je od najuspješnijih čeških suvremenih autorica, što potvrđuju mnoge nominacije i nagrade koje je dobila za svoja djela. U djelima, koja su prevedena na više od sedam jezika, tematizira međuljudske odnose, emocionalne probleme, a posebice osjećaj neshvaćenosti. Upravo to su i glavni motivi u djelima *K moři*, pripovijetkama *Zmizel* i *Na krátko* te u romanu *Pod sněhem* u kojima ćemo analizirati rodne uloge.

U prvom dijelu rada pružit ćemo kratak pregled problematike identiteta unutar feminističkih i rodni studija, upoznati se s pojmovima rod i rodne uloge te definirati rodne stereotipe. U cilju što boljeg razumijevanja, potreban nam je tematski relevantan književnopovijesni kontekst, a u sklopu njega поблиže ćemo predstaviti autoricu.

U drugom dijelu ovog rada posvetit ćemo se analizi rodni uloga u navedenim djelima. Proučit ćemo na koji su način „izvedeni“, odnosno prikazani glavni ženski i muški likovi, koje su njihove potrebe, ograničenja i prilike, utječu li okolnosti i događaji na njihov identitet, u kakvim su odnosima s ostalim likovima te jesu li okarakterizirani stereotipno.

Ključne riječi: rodne uloge, stereotipi, Petra Soukupová, suvremena češka književnost

Abstract

Petra Soukupová ist eine der erfolgreichsten zeitgenössischen tschechischen Autorinnen, was auch zahlreiche Nominierungen und Auszeichnungen, die sie für ihre Werke bekam, bestätigen. In ihren Werken, die in mehr als sieben Sprachen übersetzt wurden, thematisiert sie die zwischenmenschlichen Verhältnisse, die emotionalen Probleme und wie es sich anfühlt, missverstanden zu sein. Das sind auch die Leitmotive in den Prosawerken *K moři*, *Zmizel*, *Na krátko* und *Pod sněhem*, in denen wir die Geschlechterrollen analysieren werden.

Im ersten Teil dieser Diplomarbeit erfolgt ein kurzer Überblick der Identitätsproblematik im Rahmen der feministischen und geschlechtsspezifischen Studien, danach erklären wir die Begriffe Geschlecht und Geschlechterrollen und schließlich definieren wir die Geschlechterstereotype. Für ein erfolgreiches Verstehen der Arbeit benötigen wir einen thematisch relevanten literaturgeschichtlichen Kontext, im Rahmen dessen wir auch die Autorin vorstellen.

Im zweiten Teil dieser Diplomarbeit erfolgt die Analyse der Geschlechterrollen in den genannten Werken. Wir analysieren, wie die weiblichen und männlichen Hauptfiguren dargestellt sind, was ihre Bedürfnisse, Einschränkungen und Möglichkeiten sind, wie und ob Ereignisse in der Handlung auf ihre Identität Einfluss haben, in welchen Verhältnissen sie zu den anderen Figuren stehen und ob sie stereotypisch dargestellt sind.

Schlüsselwörter: Geschlechterrollen, Stereotype, Petra Soukupová, tschechische Gegenwartsliteratur

Sadržaj

1. Teorijski pregled.....	3
1.1. Feministički i rodni studiji	3
1.2. Rodni stereotipi.....	5
1.3. Feminizam u Češkoj	7
2. Analiza odabranih proza Petre Soukupove.....	9
2.1. Književnopovijesni kontekst	9
2.2. <i>K moři</i>	11
2.3. <i>Zmizet</i> (<i>Zmizel</i> i <i>Na krátko</i>).....	17
<i>Zmizel</i>	18
<i>Na krátko</i>	22
2.4. <i>Pod sněhem</i>	24
3. Rodni stereotipi u djelima <i>K moři</i> , <i>Zmizet</i> i <i>Na krátko</i> te <i>Pod sněhem</i>	29
4. Zaključak	33
5. Literatura.....	34

1. Teorijski pregled

1.1. Feministički i rodni studiji

Pitanje identiteta aktualno je već godinama, bilo da se radi o analizi, promatranjima ili nekoj drugoj vrsti znanstvenog ili književnog stvaralaštva, a nove interpretacije mogućih odgovora na pitanja koja se vežu uz pojam identitet ne prestaju se nizati. I u književnoj analizi, točnije, pri analizi književnih likova, kao što je to slučaj u ovom radu, često je pitanje identiteta jedno od glavnih ishodišta. Pomnije se identitet, odnosno pitanje subjektivnosti i nesvjesnih procesa, kako navodi Hall, počeo proučavati unutar diskursa feminizma i kulturalne kritike pod utjecajem psihoanalize (Hall 2006: 357). Zato je bitno u sklopu ovog rada pružiti kratak pregled osnovnih teorija o identitetu i osvrnuti se na okvire unutar kojih se njime bavilo. Naime, Mihaljević objašnjava kako je treći val feminizma, koji je nastao osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća, pod jakim utjecajem postmoderne te se usmjerava na dekonstrukciju patrijarhalnoga i heteronormativnoga društva. Dekonstrukcija kao teorijsko-metodološki okvir koji se veže za francuskog filozofa Jacquesa Derridu postaje dominantna i dovodi u pitanje sve velike metanarative kojima je do tada svijet tumačen, a to se odnosi i na sve tradicionalne metafizičke pojmove poput istine, subjekta i identiteta. (Mihaljević 2016: 164). Generalni zaključak u postmodernizmu je da jedinstveni ljudski identitet ne postoji, već postoje samo identifikacije koje su kontekstualno, socijalno i politički uvjetovane, a takav preokret u diskursu impliciran je uzročnim slijedom ljudskog razvitka izraženim jačanjem ekspresivnih vrijednosti kroz autonomiju i individualizam (Mihaljević 2016: 164). Kroz vrijeme su o identitetu pisani mnogi radovi i postoje razne definicije i načini tumačenja istih te možemo primijetiti da su se u suvremenim raspravama o identitetu afirmirale dvije dominantne struje – esencijalistička i konstruktivistička, pri čemu prva struja shvaća identitet kao zadanost, on je jedan, postojan i nepromjenjiv, dok druga struja identitet, a time i tijelo, shvaća kao rezultat djelovanja kulturnih i društvenih praksi (Kos 2011: 222). Pitanje identiteta relevantno je i za književnost, posebice pri analizi likova, a o tome piše Jonathan Culler. Je li identitet nešto što nam je dano rođenjem ili je pak konstruiran, trebamo li ga shvaćati kao individualnu ili društvenu zadanost – samo su neka od pitanja kojima se književnost bavi, ali i na koja daje odgovore. Naime, u nekim je narativima identitet lika određen njegovim rođenjem, dok se u drugim identitet lika mijenja ili tek otkriva ovisno o okolnostima i događajima koje proživljava, pri čemu vrijedi da su u

književnosti oba narativa podjednako zastupljena i razrađena (Culler 2007: 34). Bildungsroman, u kojem su u središtu upravo odgoj i formiranje glavnog lika, možda je najpoznatiji primjer konstruiranja identiteta u književnim djelima.

Neodvojiva odrednica identiteta je i rod, koji se kao pojam analizirao posebice za vrijeme drugog vala feminizma. Sam pojam rod uvela je Ann Oakley 1972. godine kako bi naznačila razliku spram pojma spol koji obilježava biološku podjelu na muškarce i žene. Uvjete za pojavu drugog vala feminizma pripremila je Simone de Beauvoir objavljivanjem studije *Drugi spol* i čuvenom rečenicom da se ženom ne rađa, već se ženom postaje (Mihaljević 2016: 158). Izjava je uzburkala mnoge, a Mihaljević dalje zaključuje kako se ta misao suprotstavila ukorijenjenom binarnom modelu žensko / muško i da Beauvoir kritizira uvjete u kojima se muškarac i žena razvijaju na način da žena dobiva attribute poput pasivnosti, ovisnosti o muškarcu i inferiornosti, jer s takvim svojstvima nije rođena, već ih u muškom svijetu dobiva protiv svoje volje i to bitno utječe na njezin daljnji razvoj (Mihaljević 2016: 158). Imajući na umu nove analize roda koje nastaju u ovom razdoblju, bitno je razlikovati pojmove spol i rod: Mihaljević objašnjava kako su spolom definirane fiziološke karakteristike i anatomski razlika između muškarca i žene, dok je rodom označena društvena konstrukcija rodni uloga (Mihaljević 2016: 160). Rodne uloge definiramo kao društvena pravila i pravila ponašanja koja se unutar određene kulture smatraju društveno prikladnima za pojedince određenog spola i u pravilu su često određene tradicionalnim odgovornostima i poslovima dodijeljenim ženama, muškarcima, djevojčicama i dječacima. S obzirom na to da će u ovom radu biti provedena analiza rodni uloga, ovo generalno shvaćanje potrebno je proširiti. Borić rodne uloge definira kao skup kako nevidljivih, tako i jasno izraženih pravila koja upravljaju rodni odnosima te one dodjeljuju različite poslove i vrijednosti, odgovornosti i dužnosti muškarcima i ženama, a izražavaju se na tri razine: razini kulturne nadgradnje – kroz norme i vrijednosti u društvu, na razini institucija – blagostanja obitelji, obrazovnog sustava i sustava zapošljavanja itd., te na razini socijalizacijskih procesa, poglavito u obitelji (Borić 2007: 77). Bitno je i napomenuti, kako zaključuje Župan, da su upotrebom kategorije rod povjesničarke znatno obogatile istraživanje povijesti žena jer im se otvorio niz tema i područja koja do tada nisu bila obuhvaćena, a tom istraživanju pridonijele su i Joan Wallach Scott te Judith Butler koje su problematiku spolnih, odnosno rodni identiteta istraživale između ostalog i na osnovu Foucaultove poststrukturalističke teorije moći koja je usko povezana sa suvremenom problematikom rodne povijesti, ženske povijesti i rodne teorije (Župan 2009: 7). Tako sociologinja Joan Wallach Scott u svojoj knjizi *Rod i politika povijesti (Gender and the Politics of History)* iz 1988. godine

piše da za nju rod znači znanje o spolnoj različitosti, a znanje kao takvo je relativno i rezultat složenih procesa unutar epistemskih okvira te se ne odnosi samo na ideje nego i na institucije, strukture, svakodnevne prakse i specijalne rituale – dakle na sve što čini društvene odnose, u ovom slučaju između muškarca i žene (Scott 1988: 14). O predvodnici trećeg vala feminizma Judith Butler, Župan navodi da se problematika koju otvara u svojim radovima kreće od kritike subjektno-centrističke pozicije feminističkog subjekta, preko analize hegemonijske heteroseksualne matrice, do „performativa“ kao mogućeg objašnjenja porijekla određenih identiteta (Župan 2009: 19). Jedna od njezinih najpoznatijih teorija koja je neodvojiva od pojma roda, je teorija performativnosti, odnosno, vjerovanje da se rod unutar naslijeđenog diskursa metafizike supstancije, pokazuje kao performativan – to jest, on konstruira identitet koji bi trebao biti i time je uvijek činjenje, iako ne činjenje subjekta za koje bi se moglo reći da postoji prije čina (Butler 2000: 38). Butler rod smatra fluidnom i promjenjivom varijablom neovisnom o biološkim karakteristikama osobe, a rodni identitet utemeljuje se tek performativno i kao takav nije izraz ukupnosti onoga što čini ličnost i individualnost (Mihaljević 2016: 165). Župan zaključuje da iz njezine teorije performativnosti proizlazi da naše ponašanje nije posljedica spolnog identiteta, već je naš spolni identitet posljedica normiranih obrazaca spolnog ponašanja, odnosno da do ženskog i muškog identiteta dolazimo kroz norme koje nam nameće društvo (Župan 2009: 21).

1.2. Rodni stereotipi

U uvodu smo već utvrdili da je rod uspostavljen kao društvena, kulturna i politička kategorija zasnovana na spolu i rodne su uloge u različitim kulturama drugačije – slijedom toga na osnovi fizioloških i anatomskih razlika društvo dodjeljuje čitav segment ideoloških rodni uloga i stereotipa (Mihaljević 2016: 160). Prema Galić, sama činjenica da su društva stratificirana prema rodu, da smo rođeni sa ženskim ili muškim genitalijama, ili određene boje kože, podrazumijeva da živimo različite živote i zato je pri rodnom istraživanju nemoguće potpuno odvojiti utjecaje biologije od društvenih utjecaja, kao što je, s druge strane, moguće na temeljima različitih biologija izgrađivati stereotipne društvene nejednakosti spolova i njihova opravdanja, pri tome se pozivajući na već spomenutu Simone de Beauvoir koja postavlja pitanje zašto se na temelju bioloških razlika spolova utemeljuju rodne stratifikacijske razlike u gotovo svim društvima i to na način da muškarci u pravilu zauzimaju više pozicije, a žene niže ili su

na samom dnu (Galić 2004: 306). Galić navodi kako je prethodno prihvaćanje predrasude o ženama kao inferiornim bićima, u pravilu, utjecalo na formiranje znanstvenih „istina“ i sustava, od filozofskih i teoloških do medicinskih, bioloških, pravnih i društvenih (Galić 2004: 305). Jedan od ciljeva feminizma bila je dekonstrukcija tih patrijarhalnih sistema. Naime, osnovna struktura svih suvremenih društava jest patrijarhalnost, a glavna institucija i sredstvo održavanja patrijarhata jest obitelj u kojoj se također može primijetiti postojanje rodni uloga, kao što je primjerice muška uloga da je „otac glava obitelji“ aludirajući na mušku prevlast i moć (Galić 2002: 230). Već iz same definicije rodni uloga, koje su u pravilu često određene tradicionalnim odgovornostima i poslovima dodijeljenim ženama, muškarcima, djevojčicama i dječacima, možemo zaključiti da je jedan od mogućih rezultata generaliziranje članova određene grupe, odnosno da je moguće susresti se s rodni stereotipima. Na stranicama Europskog instituta za ravnopravnost spolova rodni su stereotipi definirani kao unaprijed stvorene ideje u kojima su ženskim i muškim osobama nasumično dodijeljene osobine i uloge koje određuje i ograničava njihov rod. Thomas Eckes ide korak dalje u definiranju te ih opisuje kao kognitivne strukture koje obuhvaćaju karakteristična obilježja žene i muškarca i imaju, za razliku od nekih drugih stereotipa, deskriptivne i perskriptivne dimenzije (Eckes 2008: 171). Eckes objašnjava da deskriptivna dimenzija obuhvaća tradicionalno shvaćanje o tome kakvi su muškarci i žene, koje osobine posjeduju i kako se ponašaju – žene „su“ prema tome pune razumijevanja i emotivne, a muškarci „su“ dominantni i odlučni. Perskriptivna dimenzija odnosi se na tradicionalno shvaćanje o tome kakve bi žene, odnosno kakvi bi muškarci trebali biti i kako bi se trebale, odnosno trebali ponašati – žene „trebaju“ biti osjetljive, a muškarci dominantni (Eckes 2008: 171). Dobar uvid u perskriptivne rodne stereotipe (koji su bili ponajprije aktualni početkom sedamdesetih) daje psihologinja Sandra Bem koja je 1974. godine u svrhe istraživanja androgenosti sastavila popis od 20 ženskih i 20 muških osobina koje su za njih „tipične“. Kao ženske osobine ponudila je u upitniku: privržena, vesela, djetinjasta, suosjećajna, slatkorječiva, ženstvena, nježna, naivna, voli djecu, odana, osjetljiva, sramežljiva, puna razumijevanja, popustljiva, a kao muške osobine navela je: uloga vođe, agresivan, ambiciozan, asertivan, sportaš, brani svoja stajališta, dominantan, snažan, neovisan, individualist, muževan, snažna osobnost, spreman na rizik (Prentice, Carranza 2002: 269). Možemo zaključiti da takve osobine odgovaraju predstavi o tradicionalnom, patrijarhalnom društvu naših prostora gdje se uvriježila rodna uloga muškarca kao „radnika“ i „hranitelja“ i rodna uloga žene koja je u pravilu usmjerena na „majčinstvo“ i „kućanstvo“ (Galić 2011: 49). Takvo shvaćanje „ženskih“ i „muških“ osobina neminovno rezultira seksizmom koji je skup stereotipa, predrasuda i diskriminacije koji podupiru nejednak društveni status žena i muškaraca

(Eckes 2008: 176). Stereotipi, predrasude i diskriminacije najčešće se odnose na inferiorni status žena i Galić smatra da tvrdnje da su žene slabije nameću cijeli niz pitanja koja tvore temelje feminističke kritike kojima je cilj razotkrivanje kulturalnih vrijednosti, rodni ideologija i stereotipa, te povezanost rodni ideologija sa širim sustavom kulturalnih simbola, socijalnih uloga, iskustava i drugim aspektima sociokulturalnog života koji se javljaju u različitim razinama društva – od mikrostrukturalne razine (obitelji) do makrostrukturalne razine (posla, institucija vlasti, države, itd.) (Galić 2004: 307). Ta mikrostrukturalna razina, odnosno institucija obitelji bitna je i kod analize rodni stereotipa jer cjelokupni rodni razvoj identiteta započinje u djetinjstvu i zbroj je skupnih roditeljskih, staleških i kulturnih značenja izraženih u temperamentu, karakteru, interesima, statusu, gestama i izražavanju (Galić 2002: 229). Što znači da već u djetinjstvu dobivamo određenu sliku o rodni ulogama, ali i o rodni stereotipima. Naime, svaki trenutak djetetova života uporište je za to da on /ona mora misliti i ponašati se da bi postigao / postigla ili zadovoljio / zadovoljila zahtjeve koje rod pred njim / njom uspostavlja (Galić 2002: 229). Drugim riječima, da bi postala priznati članovi društva u kojem su rođeni, i djeca moraju učiti misliti i djelovati u terminima prihvaćenih društvenih formi, jer kada se radi o socijalizaciji rodni uloga, biološki temelj se pretpostavlja, a „uloge“ kojima djecu podučavaju odrasli jesu zapravo „površna socijalna odijela prekrivena preko „stvarnih“ bioloških razlika“ (Davies, 2002: 281) i ono što se od njih zahtijeva jest priznavanje rodni identiteta unutar već postavljenog socijalnog reda, a tko tako ne učini ili se tome odupre, percipiran je kao socijalni gubitnik (Galić 2004: 308).

1.3. Feminizam u Češkoj

Dok su se na Zapadu valovi feminizma pravilno smjenjivali i rodni studiji napredovali, situacija je na području Češke bila, s obzirom na okolnosti, drugačija. Kroz povijest češkog društva možemo pratiti i odnose između muškaraca i žena koji se bitno razlikuju od onih na Zapadu. Jiřina Šiklová u svom članku *Feminizam i izvori apatije u Republici Češkoj (Feminism and the Roots of Apathy in the Czech Republic)* opisuje muško-ženske odnose u Češkoj kroz povijest iz perspektive osobe koja je živjela i preživjela socijalizam, te kako je izgledao, ili bolje rečeno, nije izgledao feministički pokret. Članak započinje konstatacijom da je feminizam u Češkoj, kao i u drugim postkomunističkim državama, zakinut i da većina žena u Češkoj smatra da je feminizam nepotreban uvoz sa Zapada, ali da takvo razmišljanje ima svoje razloge. Točnije, navodi četiri glavna razloga za inhibicije prema feminizmu: prvi je razlog taj da s obzirom na češku povijest 19. stoljeća i druge specifične aspekte postoji znatno veća povezanost

između muškaraca i žena jer su u vrijeme narodnog preporoda imali zajedničkog neprijatelja. Muškarci su zato podržavali obrazovanje žena i njihovu borbu za pravo glasa, a žene su muškarcima bile saveznice u zajedničkoj borbi protiv Habsburške monarhije zbog čega su diskrepancija između muškaraca i žena, kao i patrijarhat, stavljeni u pozadinu. Nakon Prvog svjetskog rata kada su se u svim europskim državama žene borile za svoja prava, u Češkoj nije bilo potrebe za to jer su žene u Češkoj taj sporazum s muškarcima već postigle i Tomáš Garrigue Masaryk, prvi predsjednik Čehoslovačke, u potpunosti ih je podržavao (Šiklová 1997: 264). Za vrijeme Drugog svjetskog rata muškarac i žena ponovno su imali zajedničke neprijatelje – fašizam i ratne nepravde. Naime, žene koje nisu imale malu djecu protiv svoje volje bile su zaposlene u ratnoj industriji – dok je na Zapadu zaposlenost bila jedan od glavnih ciljeva i dokaz emancipacije kojem se težilo, ovdje je nametnuto zapošljavanje obilježavala totalitarnu, fašističku opresiju (Šiklová 1997: 265). Drugi je razlog socijalizam. Proizvodnja se naglo povećala, a time i broj zaposlenih žena, često i protiv njihove volje, što je prvotno rezultiralo drukčijim stavom prema radu od onog što su ga imale žene na Zapadu. I u ovoj situaciji muškarci i žene su saveznici, zajedno se bore protiv komunizma, i *patrijarhat* je apstraktan pojam. Kasnije u socijalizmu žene uviđaju da je gotovo nemoguće istovremeno uspješno voditi domaćinstvo i biti uspješna zaposlenica (iako, i dalje na nižim pozicijama i manje plaćena od muškaraca) zbog čega se kod njih javlja osjećaj krivnje i frustracije (Šiklová 1997: 267). Treći je razlog suvremena politička i ekonomska situacija u Republici Češkoj. Ženin položaj na tržištu rada nije ugrožen i neovisno o drugima može donositi odluke koje se tiču njezina tijela, primjerice, kontracepcija je dostupna i pobačaj je legalan (Šiklová 1997: 272). Četvrti je razlog generalna averzija prema ideologiji, naime autorica objašnjava kako su feministice sa Zapada često s pravom nezadovoljne jer su očekivale da će biti saveznice, dok se žene iz postkomunističkih država radije prilagođavaju prevladavajućem patrijarhatu. A tu su i za njih pretjerane i neshvatljive retorike zapadnih feministkinja, njihova čežnja za pronalaskom globalnog rješenja, njihov teleološki karakter i feministička eshatologija koji za žene iz središnje i istočne Europe nisu prihvatljivi. Tu averziju prema feminizmu objašnjava primarno kao reakciju na njihovu prošlost i činjenicom da svoju postkomunističku slobodu ne žele ničemu podrediti (Šiklová 1997: 274). Iz ovoga se može zaključiti da je uslijed burne političke povijesti ispred ženskog interesa uvijek bio interes kolektiva, ali to ne znači da nije bilo feminizma i feministkinja, štoviše žene su imale važnu i priznatu ulogu u društvenim promjenama, no uvijek su nastupale u ime nacionalnih interesa, ne u cilju emancipacije žena, već emancipacije žena u svrhu općih ciljeva, kao što je borba za neovisnost zemlje ili za pad totalitarističkog režima (Kos 2021: 31).

2. Analiza odabranih proza Petre Soukupove

U ovom dijelu rada bit će provedena analiza rodni uloga u djelima *K moři* (2007), *Zmizet* (2009) i *Pod sněhem* (2015). Proučit ćemo na koji su način „izvedeni“, odnosno prikazani glavni ženski i muški likovi, koje su njihove potrebe, ograničenja i prilike, utječu li okolnosti i događaji u radnji na njihov identitet, jesu li okarakterizirani stereotipno te kakvi su odnosi među njima. U cilju što boljeg razumijevanja, potreban nam je tematski relevantan književnopovijesni kontekst, a u sklopu njega поблиže ćemo predstaviti autoricu.

2.1. Književnopovijesni kontekst

Specifična i burna češka povijest odrazila se i na književno stvaralaštvo pa ćemo se osvrnuti i na kratak književnopovijesni pregled počevši od tranzicijskog razdoblja 90-ih godina prošlog stoljeća¹. U studenom 1989. godine došlo je do rušenja represivnog totalitarnog režima, a time i do rušenja podjele književnosti na tri struje. Naime, u vrijeme normalizacije književnost se dijelila na oficijelnu, emigrantsku te samizdatsku struju, s tim da su posljednje dvije bile zabranjene te je primarni zadatak bio ujediniti sve tri struje. Prvu polovicu devedesetih tako karakterizira velik priljev tekstova raznih žanrova i autora različitih generacija te ponovno predstavljanje djela svjetske, ali i zabranjene domaće književnosti. U drugoj polovici devedesetih promjene u književnosti postaju još jasnije i književna djela nadolazeće, mlađe generacije s novim pogledom na svijet prevladavaju na tržištu. Lubomír Machala također ukazuje na promjene u književnosti kao rezultat društvenih promjena, a posebice ističe dvije književne struje koje su se razvile devedesetih godina: prva struja naglasak stavlja na autentičnost i usmjerena je na demistifikaciju svih iluzija i ideala, a druga struja predstavlja prozu u kojoj se isprepliću fantastične vizije i stvarni pojmovi. Tendencije prema autentičnosti i fantastičnosti dvije su krajnosti, ali ipak im je zajedničko gomilanje pitanja o smislu stvaranja i životu, antiiluzivni karakter, dominantna uloga pripovjedača i ono ključno: naglasak na autorskom „ja“ – u autentičnim tekstovima opisuje se kako „ja“ doživljava svijet, a u imaginativnim, odnosno fantastičnim, kako ga „ja“ stvara (Machala 2008: 280). Machala također ukazuje na popularnost tekstova pisanih u obliku dnevnika, posebice s autobiografskim elementima i porast kako u stvaranju tako i u čitanju popularne književnosti, te na pojavu

¹ Pregled prema: Zizler, Jiří. 2008. Otevřená dekada. U: Hruška, P. i dr. (ur.) *V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia.

feminističkog diskursa, koji nije bio najbolje prihvaćen (Machala 2008: 303). Može se zaključiti da je devedesete obilježio porast tekstova raznih žanrova, autora raznih generacija koji su u novonastalim društvenim okolnostima iskorištavali umjetničku i stvaralačku slobodu. U tome im je pomoglo što su i čitatelji postali otvoreniji prema nekonvencionalnim književnim djelima. Nove izdavačke kuće, časopisi i općenito razvoj medija također su odigrali veliku ulogu u razvoju novih književnih tendencija.

Razvoj medija, a posebice interneta utjecao je na daljnji razvoj književnosti u prvom desetljeću novog stoljeća.² Odjednom je na internetskim stranicama praktički svakome bilo moguće objaviti svoje literarne pokušaje, iako su to činili prvenstveno amateri. Nadalje, neki su časopisi podlegli internetskom obliku, pa su izlazi samo u PDF-u, što je ekonomski svakako bilo isplativije, a internet je između ostalog zbližio čitatelja i pisca omogućivši im svakodnevnu komunikaciju. Nakon mnogih promjena u devedesetim godinama, prvo desetljeće novog stoljeća nije obilježilo ništa revolucionarno u književnosti, osim što se s vremenom smanjila potreba nadoknađivanja propuštenog u vidu masovnog objavljivanja. Koegzistirala su dva smjera književnosti: elitni, zahtjevni za čitatelja, obilježeni eksperimentalnim, refleksivnim i esejističkim elementima, te popularna, praktički zabavna književnost koja je izlazila u velikim nakladama i zadovoljavala komercijalne potrebe. Takva djela nisu bila lišena umjetničke vrijednosti, ali cilj je bio doprijeti do što većeg broja ljudi, primjerice kroz impresivnu priču, realije s kojima se čitatelj može poistovjetiti, tematizirajući aktualne trendove i promjene životnog stila. Sukladno tome koegzistirali su i autori nekoliko generacija: starije, koji su uglavnom dorađivali i prepravljali svoja djela iz šezdesetih, tematski političke naravi, autori „srednje“ generacije rođeni između četrdesetih i šezdesetih, koji su i dalje bili pod utjecajem postmoderne, te autori, a sve češće i autorice mlade i najmlađe generacije, koji su pisali o intimnim međuljudskim odnosima, emocionalnim problemima i traženju sebe te svog mjesta u svijetu. Jedna od predstavnica te generacije je upravo Petra Soukupová (Fialová 2014: 341, 342).

Petra Soukupová³ rođena je 1982. godine i pripada mlađoj generaciji čeških pisaca. Završila je studij scenaristike i dramaturgije na filmskoj akademiji FAMU u Pragu, gdje i danas živi i radi. Piše knjige za odrasle, djecu, priloge za novine te radi kao dramaturginja i scenaristica čeških televizijskih serija. Jedna je od najprodavanijih i najuspješnijih suvremenih čeških

² Pregled prema: Piorecký, Karel. 2014. *Česká literární kultura 2001 – 2010*. U: Fialová, A. i dr. (ur.) *V souřadnicích mnohosti : česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia.

³ Preuzeto s: <http://www.petra-soukupova.cz/zivotopis.html>

autorica, što dokazuje i činjenica da je uz mnoge nominacije za svoj prvijenac *K moři* dobila nagradu Jiříja Ortena, a za svoju drugu knjigu *Zmizet* prestižnu književnu nagradu Magnesia Litera u kategoriji Knjiga godine. Njezine knjige do sada su prevedene na slovenski, poljski, talijanski, bugarski, hrvatski, bosanski i mađarski, a i daljnji su prijevodi u procesu. Kao što je već spomenuto, autorice mlađe češke generacije u svojim djelima naglasak stavljaju na međuljudske odnose, emocionalne probleme te pitanje smisla, a to su, uz tematiziranje svakodnevice, i neke od karakteristika djela Petre Soukupove, s tim da je kod Soukupove naglasak često stavljen konkretno na obiteljske i partnerske odnose, odnosno na nesuglasice i osjećaj neshvaćenosti, a jezik kojim piše je jednostavan i „oštar“, što ponekad podsjeća na scenarij, a vjerojatno je posljedica njezine struke. U ovom radu analizirat ćemo njezina djela *K moři* (2007), dvije pripovijetke iz triptiha *Zmizet* (2009) te roman *Pod sněhem* (2015).

2.2. *K moři*

U prvijencu Petre Soukupove, za koji je dobila nagradu Jiří Orten, pratimo dvije obitelji koje su povezane zajedničkim ocem te njihove obiteljske, ljubavne, prijateljske, ali i neprijateljske odnose. Likovi su sasvim „obični“, kao i sama okosnica radnje – odlazak na more. Knjiga je podijeljena u tri dijela – prvi u vremenskom periodu od nekoliko desetljeća opisuje što je prethodilo odlasku na more, drugi, najduži, opisuje put i boravak na moru, a treći, koji također obuhvaća nekoliko desetljeća, opisuje što se dogodilo nakon tog puta te kako su se razvile sudbine glavnih likova. Autorica opisuje živote i osjećaje glavnih likova izmjenjujući pritom sadašnjost, prošlost i budućnost, na jednostavan i pregledan način koji podsjeća na scenarij, od djetinjstva pa do smrti, a sveznajući pripovjedač pritom ne ostavlja ništa nedorečeno, štoviše daje nam uvid u događaje koji se primjerice nisu niti dogodili. Pogledat ćemo na koji su način prikazani glavni likovi, odnosno Petr i njegove kćeri Bára, Jířa, Adéla i Johana.

1. Petr

Iako je jedini muški lik u knjizi, Petr svojim ponašanjem i svojom postupcima utječe na živote svih ostalih likova. Djetinjstvo je proveo bez oca („Petr ví, že má jinou rodinu“ (Soukupová 2016: 12)) i bio je majčin mezimac s puno hobija, kojega su djeca zadirivala zbog debljine. Kasnije, kada odraste i kada se djevojke počnu zanimati za njega, počne više-manje činiti što ga je volja, naime on „prostě bere, co se mu nabízí“ (ibid.: 13) i taj će djetinjasti stav zadržati

još dugo, pa čak i kada bude u braku i kada bude imao djecu, i to zato što se ne želi odreći bezbrižne mladosti. Iako je u braku, ne vidi u tome ograničenja i neprestano vara Magdu, svoju prvu ženu. Na kraju krajeva, varanje Magde, spojiti će ga s njegovom drugom ženom, Klárom, s kojom će provesti ostatak života i osnovati još jednu obitelj (varanje će u međuvremenu prestati). Za razliku od svojih ljubavnih odnosa, obrazovanje oduvijek shvaća ozbiljno i kasnije u životu slobodne trenutke gotovo uvijek provodi čitajući: „Petr čte rád detektivky americké drsné školy, taky Kingsleyho Amise, ale taky Karla Čapka a Bohumila Hrabala. Prostě kromě detektivek čte to, co si myslí, že by měl vzdělaný člověk číst“ (ibid.: 91), pa ne iznenađuje činjenica da žanrove, kao što su horori i ljubavni romani, koje povremeno čita jedna od njegovih kćeri, on smatra šundom. U svojoj ulozi oca često je bespomoćan, uglavnom se ne trudi provoditi vrijeme sa svojom djecom i jednostavno ih ne razumije:

„(...) a Petr taky nemá čas a beztak Jitušce vůbec nerozumí. Pro něj je to zbytečně ufnukané děcko“ (ibid.: 35).

„To se moc nestává, že by táta volal jen tak, mimo to, když něco plánuje. A už dlouho nic neplánovali. Před asi čtrnácti dni byli spolu na obědě, ale táta nemá čas a ona taky nemá čas. Už dávno se nevidají pravidelně, každý druhý víkend. U táty doma nebyla určitě tři roky“ (ibid.: 69).

„Petra už to nebaví, to jejich věčný hádání se, nechápe, proč se Adéla nechová trochu dospěleji...“ (ibid.: 106).

Zanimljivo je primijetiti kako mu se komunikacija s kćerima svodi na pitanja kojima ih želi upozoriti na nešto ili im daje kratke komentare bez objašnjenja, poput: „Nekouříš moc? řekne Petr.“ (ibid.: 83), čime je želio postići da Bára smanji pušenje ili „To je ale pořádná bageta“ (ibid.: 87), što je rekao Adéli, koja je cijelo djetinjstvo nesigurna zbog svoje težine, kada na benzinskoj pumpi želi nešto za doručak. Djevojke njegove iskaze uglavnom interpretiraju kao kritiku upućenu njima, što rezultira negativnim emocijama prema njemu ili prema njima samima. Njegova nedostatna komunikacija, manjak truda i neizražavanje emocija dovest će do toga da će otjerati kćeri od sebe, a kasnije odnose s njima neće moći popraviti, čak ni uz iskrene napore:

„Chce se zase vídat s Bárrou a Jít'ou, ale nějak to nevychází, i když on se doopravdy snaží. Nerozumí tomu proč. (...) Neví, že si to způsobil sám, že tamty nechal tak dlouho samotné, až už ho nechtějí nebo nepotřebují (...)“ (ibid.: 169, 170).

Svoje osjećaje ne samo da ne pokazuje već ih i potiskuje:

„Pak matka zemře. Petr přirozeně ví, že je sám, bez nikoho, bez rodiny, a jistě ho matčina smrt zasáhne, ale je odmala naučen city si nepřipouštět a nepodléhat jim. A nepřipustit je jako je nemít“ (ibid.: 18).

Potiskivanje i neiskazivanje osjećaja koje je naučio u djetinjstvu, odrazit će se i kasnije u njegovim odnosima prema ženi ili djeci.

„Pak se pohádají ještě víc, takhle se za dobu jejich vztahu hádali jestli třikrát, (...) takže nakonec si Klára jde lehnout do pokoje pro hosty, je vzteklá, jaký je Petr chladný a necitlivý ignorant“ (ibid.: 153).

„Jejich jedinou společnou fotku. Petr se na ni někdy podívá a cítí největší lásku, jaké je schopen. O tom se ale ani jedna nikdy nedozví“ (ibid.:166).

2. Bára

Najstarija sestra, Petrova kći iz prvog braka s Magdom, od malena je okarakterizirana kao vesela i lijepa, potpuno zdrava djevojčica koja je Petru i Magdi unijela sreću i veselje u život. Nakon sedam godina, kada ona krene u školu, roditelji se odluče imati još jedno dijete kako ona kasnije u životu ne bi bila previše razmažena. Sestra, Jít'a, rodi se prijevremeno i zbog zdravstvenih problema treba više pažnje, zbog čega je Bára na trenutke ljubomorna:

„Chvilku špatně nese, že není střed světa. Někdy Jitce ubližuje, a nikdo na to nepřijde. (Ale ona to odčiní.) Někdy ji Magda přistihne a dá jí facku. Bára se daleko víc přiblíží k Petrovi. Petrova holčička. Mazlíček“ (ibid.: 34, 35).

Ova ljubomora neće dugo potrajati zato što Bára uistinu voli svoju sestru. Često ne razumije zašto joj je mlađa sestra takva kakva je i koji su to njezini unutarjni demoni, ali joj iz dana u dan pomaže, direktno ili indirektno. Iako obožava svoga oca, u trenutku kada ga slučajno vidi kako ljubi drugu ženu, Kláru, Bára počinje preispitivati ljubav koju osjeća prema ocu. Nedugo zatim i njezina majka saznaje istinu te Petr odlazi od njih. Nakon očeva odlaska ostaje živjeti s majkom još neko vrijeme i njih se dvije dobro slažu te će njihov odnos ostati postojan do kraja. Nakon mature pronalazi posao (Petr je htio da ide na fakultet, ali s obzirom na to da je otišao od njih ona se ne osjeća dužnom ispuniti njegovu želju) i odluči preseliti se u garsonijeru zato što se želi usredotočiti na sebe i svoj život. Brzo se zaljubljuje i upušta u veze, ali isto tako brzo

prekida s dečkima zato što joj nisu dovoljno dobri. Možda je u pitanju i strah od vezivanja s obzirom na to da je svjedočila ogromnoj boli koju je nekoć najbitniji muškarac, njezin otac, nanio njezinoj majci i obitelji. Njezinim preseljenjem narušeni su i sestrinski odnosi koji više nikada neće biti isti, ali Bára i dalje brine o svojoj mlađoj sestri što potvrđuje činjenica da je jedina na putu na more koju zanima je li ona gladna, zašto šuti te zašto se skriva i stidi pred ostalima, iako i sama uviđa da njezina mala sestra više nije mala. Na moru isto tako uviđa da joj otac nedostaje u životu i da joj je ipak stalo do njegova mišljenja:

„Premejšlí, že by si zapálila, ale pak si řekne, že nebude snášet zas ty tátovy obličej, ale ve skutečnosti, to si ani nepřizná, tak trochu jí na Petrově názoru záleží“ (ibid.: 89).

„Bára je dotčená. Navíc, to si ani neuvědomuje, jí naštvalo, že Petr řekl Johaně princezno. Tak vždycky říkal jí“ (ibid.: 92).

Iako na trenutke sebična i drska, Bára je poprilično samostalna, zna i radi što želi, samouvjerena je, brižna, zadovoljna i sretna svojim životnim odlukama. Ali kao i ostali članovi njezine obitelji nije uvijek sposobna pokazati svoje emocije, posebice kada je u pitanju odnos s ocem:

„(...) ale už taky vidí, že Petrovi nic neřekne, taky co, nelze jen tak přijít a někomu, komu se to neřeklo už několik let a naposledy jako malá holčička, říct, mám tě ráda a bojím se o tebe, protože už si starej a hodně jezdiš a taky kouříš, a chci vědět, že sem pro tebe pořád jediná princezna, i když vím, že to tak není“ (ibid.: 120).

3. Jít'a

Bárina mlađa sestra rođena je prijevremeno, malena je i bolesna sve do svoje druge godine. Potpuna je suprotnost svoje sestre – od djetinjstva je okarakterizirana kao izrazito bojažljiva, empatična, introvertirana i hipersenzibilna, što se tijekom radnje neće promijeniti.

„Je ráda když si jí nikdo nevšímá. (...) Jít'a všechno cítí. Cítí, když se Magda hněvá na Petra, cítí, když je ona, Jituška, Báře na obtíž, cítí, že jí Petr nemá tak rád jako Báru (i když to tak není, jen Jít'a to nedokáže lépe rozkódovat), cítí spoustu toho, co nedokáže ani pojmenovat. A je jí z toho špatně. (...) Není šťastná a ještě dlouho to nebude“ (ibid.: 35).

Pas Kaštan pomoci će joj nositi se s tim osjećajima pa će svaki slobodni trenutak provoditi s njim, a on će unijeti istinsku sreću u njezin život. Boravak na moru provela je uglavnom sama, crtajući ili slušajući glazbu, a kupala se potajno i udaljena od ostalih, zato što se, kako saznajemo iz razgovora s Bárom, stidi svoga „mršavog i blijedog“ tijela. Odlazak i boravak na

moru zauvijek će mrziti zbog događaja koji je uslijedio nedugo nakon što su se vratili. Naime, odlazi u šetnju u šumu s Kaštanom koji se od nje udalji i više se nikada ne vrati, zbog čega je ona potpuno utučena i prebacuje si odlazak na more koji ju je koštao sedam dana s Kaštanom:

„Neodemkne, ani když ji prosí, a brečí a brečí, protože se s ním nerozloučila, protože nemá na světě nikoho bližšího, brečí, protože takhle jí ještě nikdo nikdy neublížil, ani táta, když odešel, ani Bára, když se odstěhovala“ (ibid.: 154)

Neutješna je i njezinoj majci ne preostaje ništa drugo nego svoju šesnaestogodišnju kćer odvesti kod doktora koji će joj propisati antidepresive koje će morati piti još dugi niz godina kako bi mogla funkcionirati. Upisuje krajobraznu arhitekturu, dečki je previše ne zanimaju, seli iz Praga, osjeća se slobodnije otkako je otišla od kuće, a uskoro će otići u Finsku gdje će se skrasiti, izgraditi karijeru kao arhitektica i osnovati obitelj. Nažalost, njezino drugo dijete, kćerkica, rođena je bolesna zbog čega će njezin dosad po svemu savršeni muž početi piti i promijeniti svoje ponašanje na gore, što ona ne želi tolerirati pa će ga napustiti:

„Děti jsou její radost a práce taky, teď když už může pracovat. Je bytová architektka. Někdy po pohřbu sebere odvahu, Matti stejně hodně pije a pak je jako malé dítě, a ona se nebojí, že by ji mlátil, a odejde od něj (...). Matti potom chodí a přemlouvá, ale ona se nedá. (...) Ona žije svojí prací a je docela spokojená. Líbí se i jiní Finové než Matti“ (ibid.: 190).

4. Adéla

Adéla je Petrova i Klárina prva kći koju su posvojili nakon što su njezini biološki roditelji poginuli u prometnoj nesreći kada je ona bila beba. Pridjevi kojima se Adéla opisuje u djetinjstvu su: ružna, debela, crvena, glasna, a Petru čak smeta njezina letargija. Usprkos tome prihvatili su je takvu kakva je, ali su joj prešutjeli istinu o njezinim biološkim roditeljima. Pri odlasku na more ima dvanaest godina, i dalje je debela, samo je sada toga svjesna i zbog toga tužna. Adéla se općenito često sažalijeva zbog svega, lako je uvredljiva, ali, kao i Petr, obožava čitati pa joj je čitanje bijeg od stvarnosti. Iako se najviše veselila odlasku na more, on će biti prekretnica u njezinom životu. Već na samom početku putovanja shvaća koliko joj nedostaje majka s kojom, ako ne čita jednu od svojih knjiga, provodi svoje slobodno vrijeme pomažući joj u kuhinji i pričajući o svemu i svačemu. Uostalom, majka je svjesna kako Adéla ima manjak samopouzdanja pa je na neki način i ona sažalijeva te joj svojim društvom pokušava pomoći. Na moru Adéla ima osjećaj da joj otac ne posvećuje dovoljno pažnje i da je ne doživljava, osim kada ima potrebu kritizirati je za nešto, s čim se ona teško nosi zato što joj je, i još će dugo biti,

očevo odobravanje važno. Na moru se često osjeća usamljeno i traži društvo starijih sestara, ali njima je „ona debela“ previše naporna i nemaju ništa zajedničko, što znači da joj ne preostaje ništa osim igranja s mlađom sestrom Johanom na kraju kojeg svaki put ostane povrijeđena zato što mora popuštati mlađoj sestri (koja zapravo inicira svađe):

„Ale Adéla se někdy moc rozdovádí a neví, kdy přestat, a cáká po Jojo vodu a tý to teče do nosu, až se začne vztekat a leze z vody a žaluje Petrovi a Petr Adélku kárá, „krot se,“ říká a Adéla se tedy krotí, trochu ale na Jojo našťvaná. (...) Adéla je na Petra našťvaná, protože všechno je vždycky její vina, Jojo může všechno, ale já sem starší, tak smůla, ještě ji musím hlídat, a ona na mě pořád žaluje a pak se směje (...)“ (ibid.: 105, 106).

„(...) Johana jí nedá pokoj, tak se z ní legrace pere, a opravdu si dává pozor, jenže Johana ji kousne do ruky, a tak ona ji zatahá za vlasy, a to Johana zase hned začne řvát a volat taťku (...). A Adéla je teď opravdu dotčená, asi se i rozpláče nad tou nespravedlností (...)“ (ibid.: 109, 110).

Vrhunac njihovih svađa dogodit će se kada Adéla slučajno sruši Johanu s madraca na napuhavanje i ona se počne gušiti, Petr će je spasiti, Johana će se brzo sabrati, ali Adéla, na koju se Petr dere jer misli da je to napravila namjerno, ostat će shrvana. Ostalim sestrama je žao Adéle i čak svaka za sebe razmišlja kako bi joj htjela pomoći, ali obje odustanu od te ideje, što ukazuje na to da likovi ne samo da ne znaju kako se nositi s vlastitim emocijama, već ne znaju niti kako pomoći drugima u emotivnoj situaciji. Shrvana Adéla povlači se od ostalih, ali Johana ne odustaje i kasnije joj u novoj svađi priopći da je otac ne voli zato što je posvojena. Od tog trenutka Adéla će se osjećati otuđeno od vlastite obitelji i time sebi objašnjavati nedostatak pažnje koji osjeća i konstantne kritike na svoj račun. Spoznaja će utjecati i na njezino ponašanje koje će se naglo pogoršati, bit će gotovo neprepoznatljiva, a njezin otac, iako ne zna o čemu se zapravo radi, uopće ne pokušava dokučiti u čemu je problem, a to će po povratku rezultirati time da

„(...) je Adéla pořád našťvaná na Petra, že ji vůbec nepochopil, když ji bylo mizerně, a jak se přibližuje k mamce, tak se vzdaluje od něj, pro kterého je to překvapení, neboť si není vědom ničeho, co by jí udělal, aby se na něj poslední dobu tak ksichtila. A přitom se pořád hrozně lituje, a i když by to nepřiznala, a možná to ještě neví, nějak si začne uspořádat život tak, aby na ni Petr mohl být co nejvíce hrdý (...)“ (ibid.: 161, 162).

Adéla će tako upisati gimnaziju, pokušati smršaviti, postati samouvjerenija, upisati čak dva fakulteta, a čak će u jednom trenutku postati očeva „najdraža kći“. Nakon njegove smrti odselit će se i zaljubiti u dečka koji predstavlja novu prekretnicu u njezinom životu: odustane od fakulteta, počne raditi u kazalištu, nema više osjećaj da mora biti najbolja kako bi ispunila očeva očekivanja, prvi put je istinski sretna i na kraju s njim osnuje obitelj.

5. Johana

Johana je Petrova najmlađa kći iz drugog braka te njegova apsolutna miljenica. Od djetinjstva slovi kao najljepša od svih sestara, tatina princeza, ali i kao zla osoba:

„Má dlouhé blond zrzavé vlasy, (...), má něžné pihy na obličejích a po Kláře zelené oči. (...) Taky má kukuč, že jí každý musí mít rád a že jí všechno odpustí. Hlavně tedy tatka. (...) Johanka je zvyklá všechno mít, princezna. (...) A když jí nechce někdo dát, co chce ona, může být i zlá. Ve škole tyranizuje ty méně hezké a průrazné. (...)“ (ibid.: 72).

Svjesna je svoje ljepote i dojma koji ostavlja na druge i to koristi isključivo u svoju korist. Kada je riječ o roditeljskoj pažnji, hrani, banalnim predmetima (kao što su primjerice naočale za ronjenje) ili igračkama, direktno će pokazati ili reći što želi, a to onda i dobiti. Nije je briga za druge, nema empatije, drugima namjerno nanosi bol, provocira i čini što ju je volja „zato što je jednostavno takva“. Jedina osoba koja u njoj ne vidi ni jednu manu je njezin otac, ali i to će se promijeniti kada ona odluči postati model, izbor koji Petr ne razumije i ne podržava. Kako je nije briga za tuđa mišljenja (ni majka nije oduševljena idejom da postane manekenka) svejedno odlazi u Pariz gdje više nije centar svijeta pa se na trenutke osjeća usamljeno i nedostaju joj roditelji, ali to sebi i njima nikada ne bi priznala. Isprva uspješna manekenka upast će u pakao droge i alkohola, što će uz smanjen interes za nju kao manekenku, dovesti do njezina propadanja.

2.3. *Zmizet (Zmizel i Na krátko)*

Prozni triptih *Zmizet* iz 2009. godine čine pripovijetke *Zmizel*, *Na krátko*, *Věneček* i tematski je povezan s autoričinim prvijencem. Naime, u središtu su radnje obiteljski odnosi, otuđenost unutar istih, neshvaćenost i trauma. Soukupová u knjizi djetinjstvo prikazuje kao kontinuum malih i velikih prijevara, rivalstvo među braćom i sestrama, neprekidnu borbu za roditeljsku naklonost te pokušaj uklapanja među vršnjake (Mandys 2009: 68). U ovom radu analizirat će se pripovijetke *Zmizel* i *Na krátko*. Dok u pripovijetci *Zmizel* pratimo obitelj koju zadese dva

teška sudbonosna udarca, u *Na krátko* autorica prikazuje suživot polubrata i polusestre koji si međusobno pakoste te odrastaju samo s majkom.

Zmizel

1. Jakub

Jakub je najmlađi sin u četveročlanoj obitelji, opisan je kao mršavo blijedo dijete za kojeg se često mislilo „da je curica“ zbog njegova krhkog stasa. Njegovi hobiji od malena uključuju crtanje i kuhanje, dok planinarske izlete s ocem i bratom doživljava kao mučenje. Otac će mu u više navrata nametati sport kao idealni hobi, ali on bi radije „bio bolestan nego trenirao“. Blizak je s majkom i voli provoditi vrijeme s njom, dok ga otac „uopće ne doživljava“. Kada opisuje odnos prema tri godine starijem bratu, iako je još uvijek dijete, ne libi se upotrijebiti riječ mržnja – konstantno se svađaju, ako se ne svađaju onda se „ponašaju kao da su stranci“, nemaju zajedničke interese, a tu je i intenzivna ljubomora koja vlada između njih i koja je uzrok gotovo svih svađa. Naime, majka je priklonjena Jakubu, a otac starijem bratu Martinu:

„Jestli už předtím zajímal tátu spíš brácha a mamku zase já, tak teď sme definitivně rozdělený na dvě samostatný jednotky“ (Soukupová 2009: 38).

U drugom razredu u naletu automobila ostane bez noge – traumatski je to događaj koji će ostaviti posljedice na njega. Depresivan je, očajava, bezvoljan, osjeća se bespomoćno dok se navikava na nove okolnosti, smetaju mu pogledi drugih te je odjednom pun bijesa:

„Čím víc mi všichni říkají, jak musím cvičit a musím se snažit, tím míň se mi do něčeho chce“ (ibid.: 27).

„Nevím, co se během těch měsíců změnilo, ale najednou jsem plnej vzteku. Nenávidim celý svět“ (ibid.:28).

Tek nakon što dobije papagaja za kućnog ljubimca, njegovo će se psihičko stanje poboljšati i savladat će prvotne poteškoće koje je imao, provodi sve vrijeme s njim, počne se truditi u svakodnevnim zadacima, a čak i počinje izlaziti van. Pronašao je utjehu u papagaju pa se nakon nekog vremena vrati i u školu, ali se ondje ne uspijeva uklopiti:

„Začne škola, chodim teda do třídy s malejma dětma, i když popravdě pořád sem skoro nejmenší, koukaj na mě jako na nějaký zvláštní zvíře a já se tak asi i chovám, s nikým nemluvim, zvykl jsem si na to, že sem doma sám (...)“ (ibid.: 40).

Kada u razred dođe nova djevojčica, Marta, uspije se sprijateljiti s njom i čak je pozove kod sebe kako bi joj pokazao svog ljubimca zato što je i ona ljubiteljica papagaja. Kod kuće se Marta na prvi pogled zaljubi u njegova brata i počnu hodati, što povrijedi Jakuba i zbog toga se prestane družiti s njom, a brata još više zamrzi:

„Ale tehdy ho nenávidim a není to taková vzteklá nenávist, jeden moment, kdy si přeju aby byl mrtvej, teď je to takový stálý, (...), sebral mi jedinou kamarádku, kterou sem měl, zase má něco, co bylo moje. Jeho nenávidim, sebe lituju a lituju“ (ibid.: 50).

„(...) ví, že se mu to povedlo, že se mě to dotklo, je mi to vidět v obličejí, a jak se zašklebí, tak si pomyslím, chci aby navždycky zmizel, aby se už nikdy nevrátil, abych ho už nikdy neviděl“ (ibid.: 52).

Njegov brat zaista će nestati i on će se uvijek osjećati djelomice krivim zato što je to uopće pomislio. Bratov nestanak odrazit će se na sve članove obitelji, pa tako i na Jakuba koji tuguje, ali ne zbog brata već zato što ima osjećaj da su s tim događajem nestali i njegovi roditelji koji uzaludno tragaju za bratom pa se Jakub osjeća usamljeno. Na nagovor oca u jednom će se trenutku okušati u nekoliko sportova koji ga zapravo ne zanimaju, ali u njima vidi priliku za zbližavanje s ocem. Treninzi će pokazati kako mu sport zaista nije jača strana te će obojica vrlo brzo odustati od ideje treniranja, a zbog činjenice da ne može ispuniti očeva očekivanja Jakub postaje razočaran u sebe:

„Co mě začal nutit do sportu, zase se mnou přestal mluvit. A víc chodí do hospody. Vypadá to, že dokud mi nepůjde nějaký sport, nebude táta šťastnej. Ale já se snažím. (...) Zkusíme ještě kolo, to by mě asi i bavilo, ale ne tak, jak si to představuje táta. Sem otrávenej. Táta je zklamanej“ (ibid.: 83).

U školi više nije samo „onaj bez noge“, sada je i „onaj bez brata“, pa sve više vremena provodi kod bake na selu gdje otkriva da mu se sviđa osjećaj anonimnosti. Nakon bratova nestanka stanje se unutar obitelji više nikada neće vratiti na staro:

„Ale stejně se to nevrátilo do normálu, protože normál už asi u nás neexistuje, ustálilo se to na takovým prázdnu, mamka mlčí, a o něčem přemýšlí a táta skoro každý den jezdí někam trenovat fotbalisty, někdy přespí u kamaráda na chatě a někdy přijede domů až v noci, opilej, a krotí se, aby v domě smutku nebyl veselej. Každý si něco najde“ (ibid.: 92).

Jakub se odlučuje upisati srednju školu primijenjenih umjetnosti u drugom gradu i time, optimistično i samostalno, započeti novo poglavlje u svom životu:

„A ted' konečně jedu pryč z toho smutku, do světa, kde nikdo nic neví“ (ibid.: 97).

2. Martin

O starijem bratu Martinu ne doznajemo mnogo, osim da je „lijep kao anđeo“ i strastveni sportaš – prioriteta su mu treninzi i ostvarivanje najboljih rezultata. Kako je Jakub mamin sin, tako je Martin tatin – njih dvojica neprestano pričaju o njegovim rezultatima te poboljšavanju istih. Nakon Jakubove nesreće isprva suzdržano pokazuje sažaljenje, ali kako je on stariji brat i sve će više morati popuštati i pristajati na promjene u svakodnevici dok se Jakub ne navikne na život bez noge, tako će sve više biti ljubomoran na Jakuba i provocirati ga kada majka nije u blizini. Osim toga, sva je pažnja usmjerena na mlađeg brata i od njega se očekuje da bude „velik i samostalan, a ako već nije takav, onda mora takav postati“. Na treninzima i natjecanjima se i dalje trudi, ali nije uvijek prvi i osjeća očevo razočaranje zbog toga. Jedne večeri izađe van i ne vrati se kući, a čitatelji nikada ne saznaju što se dogodilo.

3. Majka

Majka je po zanimanju učiteljica te velika ljubiteljica fotografiranja, a zadužena je i za brigu o kućanstvu, pa tako dok su sinovi s ocem na izletu, ona:

„(...) doma uklízí a vaří si dopředu, protože v týdnu na to nemá čas“ (ibid.:15).

Kao majka, trudi se biti suzdržana kada su u pitanju sinovi i njihove svađe, ali, posebice nakon Jakubove nesreće, nesvjesno se uvijek nađe na strani mlađeg sina. Dok otac ne želi niti čuti za Jakubove hobije, ona ga u njima podržava. Vrlo je osjećajna i nakon nesreće suosjeća, sažalijeva i trudi se pomoći Jakubu koliko god može:

„Dělá jí velké problémy vidět ho, jak zápasí s berlemi, jak kulhá a jak se ještě víc uzavírá do sebe (...). Jako by chtěla Kubovi vynahradit nohu, i pobyt v nemocnici, i nepohodlí při cvičení, a vlastně všechno špatné, co se mu kdy přihodilo, pečuje o něj, jako by byl malé dítě“ (ibid.:29).

Nažalost, usmjeravanjem sve pažnje na jedno dijete, drugo će se osjećati zapostavljeno, a da ona toga nije niti svjesna, a uz to će joj muž otvoreno predbacivati da se od Jakubove nesreće više ne trudi oko njihova braka i kućanstva. U tim se trenucima pita je li možda pogriješila kada

se udala za njega, ali ne poduzima ništa, a i djeca koju imaju njezina su najveća sreća, pa kada se Martin te večeri ne vrati kući, psihički se slomi:

„Ječí a ječí a nenechá na sebe sáhnout a pak se da do pláče, který ve skutečnosti už nikdy v jejím životě neskončí“ (ibid.: 57).

Nezadovoljna policijskom potragom, odluči sama tražiti Martina i putuje iz jednog grada u drugi, i tako neumoljivo mjesecima. Pri tome svoje psihičko i fizičko zdravlje dovodi do ruba, a čak nudi i svoje tijelo za informacije o svom sinu. Vidno iscrpljena i očajna bit će hospitalizirana, nakon čega se vraća kući. Nestanak je za nju bio prekretnica; mora uzimati terapiju kako bi bila stabilna, daje otkaz na poslu, kod kuće je i ponovno preuzima brigu o kućanstvu, a sve o čemu razmišlja je Martin:

„Přitom matka mechanicky funguje, jako by všechno bylo normální. Ráno vstane, připraví snídání otci, sama se nasnídá, umyje nádobí, žehlí, pere, uvaří otci večeri, pořád peče známým dorty nebo cukrovinky. A při tom všem přemýšlí“ (ibid.: 89).

Vjeruje da je ona kriva za njegov nestanak i utjehu pronalazi u starim fotografijama pomoću kojih želi ispraviti greške iz prošlosti tako što opisuje događaje koji su se zbili, ali ne onako kako su se uistinu dogodili, već onako kako ona smatra da su se trebali, a to je ujedno i njezin mehanizam suočavanja s traumom:

„Matka popisuje všechno podle svého nejlepšího vědomí. (...) Ví přece, že Martin není žádný anděl. Nikdy o něm nepřemýšlí v minulém čase. (...), ona přece ví, že se neměli rádi, a dobře to věděla už tehdy a nic neudělala. Pak leží v noci v posteli a ví, že to zvinila ona, byla nespravedlivá a na Martina moc přísná, dávala přednost Kubovi. (...) Tak to prostě popisuje tak, jak to mělo být. Bez té jejich nenávisti. Tak, jak je to v matčině lepším životě“ (ibid.: 95).

4. Otac

Otac je trener po zanimanju i najviše vremena provodi sa sinom sportašem, dok ga Jakubovi hobiji uopće ne zanimaju, što se odražava i na njegovu komunikaciju s ukućanima:

„Před tátou se ale o kreslení vůbec nemluví. Mluví se buďto o bráchovejch úspěších nebo o našich školních věcech, a jinak vlastně o ničem. Táta mluví daleko víc s bráchou než s mamkou. Se mnou jenom letmo (...)“ (ibid.: 23).

Nakon Jakubove nesreće dolazi mu u kratke posjete u bolnicu, ali nema razumijevanje za njegovu depresiju i pokušava ga ohrabriti te si predbacuje što nije ustrajao u svojim načelima odgoja:

„Hrozně ho mrzí, že jí dovolil, aby Kuba přestal trénovat, aby se z něj stala holčička. Otec si vyčítá, že ho nevedl tvrději, víc chlapsky, protože to by teď jistě měl víc síly postavit se tomu“ (ibid.: 27).

Očev neostvareni san je natjecanje na svjetskom prvenstvu i očekuje, kada već on nije uspio u tome, da će barem jedan od njegovih sinova ispuniti njegov sportski san. Iz tog razloga forsira svoje sinove da treniraju i ima velika očekivanja od njih. Međutim, kada Jakub ostane bez noge i kada shvati da je Martin tek nešto iznadprosječan sportaš, dolazi do spoznaje kako će njegov san ostati neostvaren pa se frustriran odaje alkoholu. Vrhunac alkoholizma dosegnut će nakon Martinovog nestanka koji ga je snažno pogodio:

„V noci se otec opije a pohádá s matkou. Otcí připadá, jako by jeho bol byl větší. Cítí se ukřivděný. On přišel o dítě, o to, které bylo více jeho, o dítě, s kterým si rozuměl, s kterým měl tolik společného, o svého kluka“ (ibid.: 71).

Dok majka traga za Martinom, a Jakub je kod bake, on je kod kuće i pije, zapušta sebe i kućanstvo, prestaje trenirati i tek će se uz pomoć prijatelja trgnuti dovoljno da ponovno preuzme brigu o Jakubu. Kako se ne može pomiriti s činjenicom da će njegovi snovi ostati neostvareni, nagovorit će Jakuba na treniranje, ali uspješni rezultati izostaju zbog čega je ponovno razočaran u sina. Trudi se biti dobar otac, ali želja za alkoholom uvijek je veća, pa i dalje svaki dan odlazi u kafić te izbjegava svoju obitelj. Ni nakon majčina povratka iz potrage borba s alkoholom neće prestati, samo što će sve više vremena provoditi u obližnjem selu gdje će trenirati lokalnu djecu, udaljen od ostatka obitelji.

Na krátko

1. Vojta

Jedanaestogodišnji dječak Vojta živi s majkom i polusestrom Pavlínom i ne zna tko mu je otac te je to pitanje o kojem često razmišlja. Jedino što ga zabavlja njegov je hobi – rezbarenje i izrada maketa papirnatih brodova. U školi je autsajder, često ga zadirkuju, ali također i sam

često provocira, pa čak i fizički napada vršnjake. Izražava se vulgarno, loš je učenik, ponaša se bezobrazno i svoje frustracije uglavnom iskaljuje na polusestri, na koju je ljubomoran zato što je u kontaktu sa svojim ocem koji je u Americi. Majka njegovo ponašanje opravdava svojim preblagim odgojem:

„Kouká na Vojtu a roste v ní vztek a smutek. Tohle má za všechno, za to, že ho nikdy neseřezala, za to, že nikdy nemusel nic dělat, a on teď udělá tohle, příště co, ukradne peníze?“ (ibid.: 155).

Emotivno je vezan za majicu za koju vjeruje da je od njegova oca, no ispostavi se da je majica pripadala ocu njegove polusestre – ta će spoznaja pokrenuti lavinu svađa između brata i sestre kojima je ultimativni cilj nauditi jedno drugom. Tako će on njoj uglavnom uništavati odjeću koju je dobila od oca, a vrhunac njegove zlobe je kada polusestri odreže kosu dok ona spava, i to bez imalo žaljenja. Uskoro saznaje pravi identitet svog oca, koji mu je majka zatajila za njegovo dobro, pa se, u nadi da će uspostaviti dobar odnos s njim kakav je zamišljao, odluči preseliti kod njega. Uslijedit će razočarenje zato što otac ima druge prioritete, nemaran je, ne trudi se upoznati ga i favorizira svog drugog sina. Vojta će jednom prilikom prislušivati razgovor oca i bake u kojem otac priznaje da nije računao s tim da će se Vojta odmah preseliti k njemu. Povrijeđen i osramoćen, Vojta se odluči na bijeg, a nemarni otac to će primijetiti tek nakon par dana. Vratit će se majci, koja je krenula u potragu čim joj je Vojtin otac javio za nestanak, a s ocem će se ubuduće samo ponekad viđati.

2. Pavlína

Pavlína je šesnaestogodišnja djevojka, pohađa srednju strukovnu školu i vrlo je iskompleksirana zbog svog izgleda. Kroz radnju je više puta naglašeno da je obitelj vidi kao „debelu“; polubrat opisuje kako joj ni šminka ne pomaže koliko je ružna, a mama pak razmišlja kako bi joj kći bila lijepa kad bi smršavila. Manjak samopouzdanja dovodi do toga da puno pažnje posvećuje svom fizičkom izgledu, a bitno joj je i što ostali vršnjaci misle o njoj, posebice Petr u kojega je zaljubljena, iako je on samo želi iskoristiti, i to do te mjere da ne primjećuje Michala koji je zaista zaljubljen u nju. Kao i brat, odrasta bez oca, samo je njezin otac u Americi i svoju odsutnost nadoknađuje paketima odjeće, slatkiša i sl., što ona mlađem polubratu nabija na nos. Nakon što joj polubrat odreže kosu dok ona spava, ona će njemu uništiti maketu brodića do koje mu je najviše stalo. Iako se uvijek natječu tko će koga više povrijediti, kada sazna za bratov nestanak, ne ustručava se pokazati zabrinutost:

„A Pavlína kašle na Petra, chce Vojtu, lusknutím prstů vymění Petra za brášku, jenom ať je v pořádku, už nikdy na něj nebude zlá, už nikdy mu nic špatnýho neprovede, jenom ať se vrátí!“ (ibid.: 237)

2.4. Pod sněhem

Roman *Pod sněhem* objavljen je 2015. godine i u njemu pratimo tri sestře i njihove obitelji kako odlaze kod roditelja na proslavu očevog rođendana, gdje ih očekuje iznenađenje. Naime, roditelji su rastavljeni i tu su im vijest prešućivali. Tematski je naglasak na obiteljskim odnosima, ali i na uspomenu iz djetinjstva te na sudbinama triju sestara i njihove majke. Stehlíková komentira kako u knjizi pratimo iscrpno seciranje institucije obitelji i prikaz toga kako smo kao osobe definirani već u djetinjstvu, u skladu s čim se i ponašamo u odnosima koje ostvarujemo kasnije u životu (Stehlíková, 2015). Radnja romana odvija se linearno, vremenski period koji roman obuhvaća jedan je vikend, a konflikte, uspomene na djetinjstvo i unutarnje svjetove likova pratimo kroz tri dijela romana.

1. Olga

Olga je najstarija od triju sestara i samohrana je majka šestogodišnjeg Olivera. Otac njezina sina napustio ih je čim se Oliver rodio, što je nju povrijedilo i otada tvrdi da joj u životu više ne treba takva labilnost te da je s ponosom samohrana majka, iako se za vrijeme boravka kod roditelja više puta uhvati da razmišlja o tome kako je sama:

„(...), a ne, nebude mít další dítě, nestojí o žádnéj vztah, kde musí hrát, jak je neschopná, aby se nějakej blbeček cejtíl jako pán, ježiš, broučku, tys tu poličku ale krásně přivrtal, a nechce ani znovu zažívat ten stres s miminem, podruhý už by to nevydržela (...)“ (Soukupová 2015: 162).

„(...) a v tu chvíli na ni padne smutek, je sama, jasně, nemůže si na nic stěžovat, má super práci a Olivera, ale nemá nikoho, komu by mohla říct, jak nádherná noc to dneska je, nikoho, kdo by mohl jít teď tady s ní. (...) A tak jako před chvílkou ten smutek, najednou ji přepadne hrozně dobrá nálada, co si stěžuje, samotný je jí nejlíp. Koho by

vedle sebe chtěla? (...) Nesnese nikoho. Určitě ne teď. Třeba to jednou bude jinak, ale teď je jedinej, na kom jí záleží, Oliver“ (ibid.: 363, 364).

Kao novopečena majka osjećala se bespomoćno i bila je pod velikim stresom te je pomoć potražila kod roditelja i s njima provela nekoliko mjeseci dok se nije navikla na ulogu majke. Ono što joj je pak najviše pomoglo u toj situaciji bio je povratak na posao. Olga je uspješna odvjetnica i obožava svoj posao:

„Pocit, že je špatná matka, když není pořád s ním, rychle přebil pocit, že vrátit se do práce je nejlepší věc na světě, ta jistota, že je dokáže uživit, to vědomí, že se nezbláznila, že tu práci zvládá, pokaždý se za Oliverem těšit, ne vyčerpávající každodennost koukání, jak si miminko hraje (...), nepodléhat tak snadno té frustraci, že život nebude už nic jinýho než koloběh spaní, krmení, a přebalování (...)“ (ibid.: 171, 172).

Time je na sebe preuzela i do sada u djelima tradicionalno očevu ulogu, a to je uzdržavanje obitelji. Pri odgoju šestogodišnjaka pomaže joj dadilja, a Olga je kao majka vrlo popustljiva i u Oliverovim očima nema autoritet. Primjećuje kako ostali osuđuju njezin odgoj, ali za sebe i razmaženog sina uvijek ima opravdanje koje „oni ne razumiju“. Dok su bile mlađe od nje se očekivalo da kao najstarija sestra preuzme odgovornost za mlađe sestre, što ona nije htjela pa je revoltirana često pakostila ukućanima. Njezina asertivnost formirana je već u djetinjstvu, naime, uvijek je bila kompetitivna i težila biti najbolja u svemu. Sestre joj i za vrijeme puta i boravka kod roditelja predbacuju težak karakter s kojim nitko ne može izaći na kraj, manjak empatije i hvalisanje, posebice materijalnim stvarima:

„Olino! Zkouší to Kristýna, chce jí ten talíř vzít, ale Olina s ním uhýbá, aby nedošáhla, a začne nakrájený maso rychle jíst, přitom se nám posmívá, Kristyně, že je pitomá a malá, a mně, že jsem paní spravedlivá, protože já jí samozřejmě říkám, ať toho nechá“ (ibid.: 13).

Općenito uspješna Olga kroz sve ove godine nije uspjela ostvariti odnos kakav je htjela s ocem, iako se trudila i još uvijek trudi, što objašnjava njezinu potrebu za dokazivanjem:

„(...), teda kromě táty a Oliny samozřejmě, protože ta dělá všechno, co táta říká, že máme dělat“ (ibid.:12).

„Olina, usnažená, aby si jí všiml, až si jí všiml, trochu jeho pozornosti mu vrátila takovou spoustou lásky. (...) A já měla dost práce s Olinkou, aby ta se s tím smířila nebo naučila žít, že tatínek má radši Kristýnu (...)“ (ibid.: 65, 66).

„Táta s Liborem řeší aktuální politickou situaci, (...), zato Olina, ta se přidá, zcela nepřekvapivě prakticky ve všem souhlasí s tátou, to by Blanku zajímalo, jestli si to fakt myslí, nebo si prostě nemůže pomoci, když to říká tatínek“ (ibid.: 257).

2. Blanka

Blanka je srednja sestra, ima 33 godine i trenutno je na roditeljskom dopustu s trećim djetetom, sinom Filipom. Za razliku od sestara od djetinjstva se bori s viškom kilograma, a izgled joj je izvor nesigurnosti i danas. Obitelj joj u više navrata komentira izgled, nesvjesno doprinoseći njezinim kompleksima. Nesigurnost koju osjeća zbog viška kilograma pokušava potisnuti, ali neminovno razmišlja o njoj i uspoređuje se sa sestrama:

„(...) při vážení měla navíc deset kilo, teď má tak asi sedm a je jasná věc, že všech už se nikdy nezbaví, kalhoty velikosti 40 už nikdy neoblíkne, je jí třicet tři, což není zas tak moc, nad tím vůbec nepřemýšlet, má tři zdravé děti a krásný dům, a až začne konečně pořádně cvičit, až na to bude mít trochu čas, tak to bude lepší“ (ibid.: 37).

„(...) stejně se na ně dívá závistivě, tahle životní nespravedlnost, oba rodiče jsou hubení i obě sestry jsou hubené, a ona celý život, nebo teda tak dvě třetiny z něj, pořád řeší, jak zhubnout, a ony dvě si jdou úplně bezstarostně“ (ibid.: 71).

Drži do tradicionalnih obiteljskih vrijednosti i njezina joj je obitelj – muž, troje djece i dva psa – na prvom mjestu. Preuzela je svaki oblik brige o njima i kućanstvu te je zahvaljujući svojoj predanosti i organizacijskim vještinama u tome uspješna, ali često i iscrpljena, iako to ne priznaje. Libor, njezin muž, nije joj podrška ni u odgoju ni u kućanstvu, a to opravdava time što ih on uzdržava:

„(...) ale takovými tím tónem, aby bylo Blance jasné, že tohle už je vrchol, ona se poflakuje doma s dětma, zatímco on stále dře, aby jim umožnil jejich pohodlný život, a ještě se má starat o drobné věci v domácnosti (...)“ (ibid.: 137).

Kada je u pitanju odgoj djece njemu je sve svejedno i ne može se osloniti na njega. Koliko mu je sve svejedno govori činjenica da njihovo treće dijete doživljava kao „Blankinu stvar“, zato što nije htio imati više djece, a ona je. S obzirom na to da se Blanka trudi izbjegavati konflikte, podčinjava se mužu te pokušava biti zahvalna na minimumu koji dobiva od njega. Iako je nezadovoljna, želi pod svaku cijenu zadržati obitelj na okupu, a tolerirala bi i muževu nevjeru, koja je s obzirom na njegovo ponašanje izgledna, pod uvjetom da ona za prijevaru ne sazna. Iz

tog razloga ne može razumjeti majku i njezinu odluku da se rastane od oca, iako je u sličnoj situaciji u kakvoj je bila i majka:

„(...) ale ty bys mě teď pochopit nemohla, protože si myslíš, že pokud nejde o nevěru, a dokonce možná i když o ni jde, tak není žádná polehčující okolnost pro ženskou, která opustí chlapa nebo která se rozhodne, že už s ním nechce být. Ale třeba mě někdy pochopíš, ty k tomu máš nejbliž, (...)“ (ibid.:291).

Več je u djetinjstvu bilo jasno da je Blanka brižna konformistica, optimistična i puna ljubavi, iako time sebe i svoje želje zanemaruje:

„(...) vlastně jsem byla ráda, že Blanka si to tak nebere, Blanka byla hodná a spokojená holčička, taková malá maminka, ta bude svoje děti zbožňovat, viděla jsme, jak se chová ke zvířatům i k lidem, a byla jsem ráda, že je taková, nekomplikovaná a dobrá“ (ibid.: 66).

„Neměla to Liborovi dovolit, ne, to není přesné, jí se nikdo neptal, neměla na to přistoupit, ale to ona ne, pořád uhýbá, aby všichni byli spojeni, a co ona?“ (ibid.: 222).

3. Kristýna

Kristýna je najmlađa od svih sestara, ima 26 godina, po zanimanju je fotografkinja, uživa u izlascima i vegetarijanka je. Za razliku od svojih sestara nema djece, a ni muža pa je sestre zato ne shvaćaju ozbiljno. Zaljubljena je i viđa se s oženjenim muškarcem Davidom koji ne namjerava zbog nje napustiti „komfor“ koji uživa sa svojom ženom i djecom. Ona je toga svjesna, ali je previše zaljubljena da bi nešto poduzela, pa živi u nadi da će se s vremenom ipak odlučiti za nju. Za vrijeme puta i obiteljskog okupljanja u mislima je kod njega, ali o svojim ljubavnim problemima ne može pričati sa sestrama jer smatra da je ne bi razumjele te da bi je osuđivale. Za vrijeme slavlja ukaže joj se prilika vidjeti se s Davidom (do čega na kraju ipak neće doći) te na iznenađenje ostalih, nakon okolišanja, napušta obiteljsku proslavu i vraća se u Prag:

„(...) ona prece ví, že je špatný, co udělala, vykašlala se na rodiče kvůli Davidovi, kterej jí beztak nevzal telefon, a než dojde do Prahy, tak už v tom baru vůbec nemusí být, ale samozřejmě doufá, (...) tak proč to vůbec dělá?“ (ibid.: 313).

Iako se trudi držati po strani i biti neutralna dok se starije sestre svađaju, ima osjećaj da se na kraju svake svađe ipak njih dvije urote protiv nje, upravo zato što je najmlađa i živi drugačiji život od njih, zbog čega se osjeća nepoželjno u njihovu društvu. Osim toga, sestre joj predbacuju da je previše djetinjasta, sebična, razmažena i neodlučna, a Olga čak smatra da su za to krivi roditelji zato što su je odgajali drugačije nego nju i Blanku:

„Olina přemýšlí dál, je vlastně srandovní, jak do třetího dítěte už rodiče žádnou velkou ambici nemají sílu promítnout, (...). Co nejde snadno, to Kristýna neděla, proto nemá tu autoškolu, proto není ve Finsku a proto i oblečená je, jako by byla v prváku na vejšce a jela s kámošema na festival, a proto o věcech jenom mluví, (...)“ (ibid.: 97).

Dok su bile mlađe nije puno vremena provodila sa sestrama zbog velike razlike u godinama, ali je zato oduvijek bila očeva miljenica, što su svi primjećivali, a bila je i jedina koja je u njegov kućni ured mogla ući kadgod je ona to htjela, što je bila velika stvar u njihovoj obitelji.

4. Marie

Majka triju kćeri zaljubila se u njihova oca još kao studentica na njegovim predavanjima na fakultetu. Mlada i zaljubljena ignorirala je njegove mane i vjerovala da će se s vremenom promijeniti zbog nje. Neočekivano je zatrudnjela s njim, što je bio povod njihovom vjenčanju, a zbog njega se i preselila na selo, odustala je od fakulteta te se zaposlila u mjesnoj pošti, iako je imala druge želje. U braku je od početka bila nesretna i usamljena – on se nije zanimao za nju i djecu te joj je svekrva nametanjem svojih pravila zagorčavala život. Život joj se sveo na brigu o djeci, kućanstvu i mužu bez imalo autonomije:

„(...) ale na nic víc není čas než na ně, starost o dům, musím být vzorná hospodyňka a nejsem, (...) možná bych i samá chtěla, ale kdyby to mohlo být po mém, ale nic po mém není (...)“ (ibid.: 24).

Osim toga, on je htio sina, ali i treće je dijete bila kći i time ga je „razočarala“. Tek nakon 15-ak godina braka, uspjela se zauzeti za sebe, ali i za mačića kojega je spasila od umiranja, čin koji je za nju bio prekretnica i značio početak emancipacije:

„(...) já nevím, kde se ve mně tohle vzalo, proč jsem poprvé bojovala za nějakou kočičku po patnácti nebo kolika letech, když předtím jsem si nechala všechno líbit (...). (...) kočka přežije, a s ní jsem přežila i nová já, jako kdybych se někde daleko vevnitř já nadechla a on od té chvíle už se tolik nadechovat nemohl, tenhle den on vlastně prohrál všechno to, co tolik let měl, můj strach a moji duši“ (ibid.: 117).

Kćeri su otišle iz obiteljskog doma i ona se više nije htjela praviti da je sve u redu, stavila je svoje želje na prvo mjesto te je, za razliku od svojih kćeri, odlučila reagirati zbog nezadovoljstva kojeg je osjećala pa je zatražila od supruga da se iseli, što je on prihvatio bez pogovora. U svoju odluku nikada nije posumnjala, niti je imala potrebu pravdati se kćerima.

3. Rodni stereotipi u djelima *K moři*, *Zmizet* i *Na krátko te Pod sněhem*

U analiziranim djelima možemo primijetiti nekoliko rodni stereotipa koji se ističu. Prvi stereotip koji ćemo spomenuti odnosi se na instituciju obitelji. Pri prikazu nuklearne obitelji, otac je „glava obitelji“, odnosno njegov je posao primarni izvor zarade i time je zadužen za održavanje obitelji. Neka zanimanja koja su eksplicitno navedena u djelima su trener i profesor, ali i kod onih likova kod kojih nije jasno izrečeno koje je zanimanje u pitanju, kao što je to slučaj kod Petra iz *K moři* i Libora iz *Pod sněhem*, jasno je da su bitna za održavanje obitelji. Istovremeno, zaposlenost ih oslobađa od aktivnog sudjelovanja u odgoju i kućanskim poslovima, a skloni su i favoriziranju jednog djeteta, obično onog koje je najmlađe ili onog koje je najbliže savršenstvu. Primjerice, u *Pod sněhem* samo je Kristýna osjetila očevu ljubav, u *Zmizet* je očevo mezimac bio uspješni sportaš Martin, a u *K moři* Petr iz prvog braka favorizira nekomplikiranu i vedru Báru, a iz drugog ljepoticu Johannu, najmlađu kćer:

„Petr si najde s vydatnou Magdinou pomocí lepší práci a během tohoto času se dopracují i k lepšímu bytu (...)“ (Soukupová 2016: 32).

„(...) jak je to v poslední době s Liborem se vším, že by jí to odkýval, a pak by si dál dělal, co chce, protože tak to teď u nich je, Liborovi už nestojí za to, aby se s ní o věcech bavil, proč asi, protože už je mu to jedno, jak to u nich doma je, jaký jsou pravidla, jak se kdysi domlouvali, že budou dětský věci řešit společně a před dětma vystupovat jednotně“ (Soukupová, 2015: 136).

„Johance je skoro sedm a je ze všech sester dozajista nejhezčí. (...). A v sobě jiskru. Taky má kukuč, že jí každý musí mít rád a že jí každý všechno odpustí. Hlavně tedy taťka“ (Soukupová 2016: 72).

„(...) a Kristýna jediná, která před vstupem do pracovny nemusela klepat, která tam vždycky vlítla, a pak jsem je slyšela, jak se tam smějou, čím si byli tak blízcí, to nevím, čím ho třetí dcera změnila, (...)“ (Soukupová, 2015: 66).

Svoju odsutnost u životima djece kompenziraju materijalnim stvarima, a nerijetko imaju i ljubavnice:

„Jako kdyby to byla nějaká její zásluha, že její fotr se odstěhoval do Ameriky a občas jí pošle balík“ (Soukupová 2009: 109).

„Petr bude mít pár milenek, ale bezejmenných“ (Soukupová 2016: 32).

„Báru a Jitku vidá jednou za čtrnáct dní, (...) bere je na různé výlety a do nákupních center a do kina a na výstavy. (...) A dává jim dost peněz“ (ibid.: 46).

„Máš někoho? zeptala jsem se a podala mu ten lísteček (...). (...) on jenom zavrtěl hlavou, jako proč ho otravuju s takovými věcmi, když on má na práci něco důležitějšího, a tím to skončilo, (...)“ (Soukupová 2015: 284).

S obzirom na navedeno, podrazumijeva se da je majkama prioritet odgoj djece te vođenje kućanstva uz eventualno zaposlenje. Neka od zanimanja koja se spominju u djelima su učiteljica, manekenka, odvjetnica, fotografkinja, arhitektica, a u nekim su slučajevima žene odustale od obrazovanja zbog muškarca (Marie u *Pod sněhem*, Adéla u *K moři*). Uglavnom je pravilo da su one te kojima je u obitelji karijera sporedna, ali postoje i ženski likovi kojima je karijera vrlo bitna, a to smo jasno vidjeli na primjeru Olge iz *Pod sněhem*:

„(...) Petr pro Kláru jede, je hrozně rád, že ji konečně vidí, je hlavně rád, že už nemusí řešit, co k obědu a co dát Johance za oblečení, že přijde večer z práce a bude něco k večeri (pravda je, že po Johance se Klára sice do práce vrátí, ale na kariéru už se vykašle), anebo aspoň klid“ (Soukupová 2016:152).

„Vrátíme se domů a něco je zase normální. Třeba to, že mamka vaří a uklízí. Probouzí mě ráno do školy a mám přichystanou snídani, přesně takovou, jakou mám rád. Vypraný oblečení a vyžehlený do rovna“ (Soukupová 2009: 85).

Uvriježena rodna uloga muškarca kao „radnika“ i „hranitelja“ i rodna uloga žene koja je u pravilu usmjerena na „majčinstvo“ i „kućanstvo“, kako ih je ranije opisala Galić, dominira u djelima Soukupove.

Drugi stereotip odnosi se na emocije i pokazivanje istih. Podsjećamo, neke od osobina koje je Sandra Bem navela kao „tipične“ za žene su: vesela (Adéla), djetinjasta (Kristýna), suosjećajna (Jakubova majka), osjetljiva (Jít'a), puna razumijevanja (Blanka), popustljiva (Olga)... Na temelju analize možemo primijetiti da se navedene osobine mogu pripisati i ženskim likovima u analiziranim djelima te da istovremeno pretežito odgovaraju tradicionalnom shvaćanju toga kakve bi žene trebale biti. Najveće odstupanje mogli smo primijetiti u liku Johanne koja je prikazana kao zločesta i koja si je svojim postupcima uništila život. Uslijed traumatskog događaja neki se ženski likovi ne mogu nositi s negativnim emocijama pa im je potrebna stručna pomoć, kao što je to bio slučaj kod Jít'e iz *K moři* i Jakobove majke iz *Zmizel*, a neki likovi kratkotrajnu utjehu pronalaze u alkoholu, primjerice, Bára i Magda iz *K moři*. Dok neke ženske likove emocije potiču na djelovanje, primjerice, Bára je bila nezadovoljna svojim poslom i odlučila je promijeniti ga, Marie i Jít'a bile su u nesretnim brakovima i otišle su iz njih, ostali ženski likovi unatoč svojim emocijama ne mijenjaju situaciju u kojoj se nalaze, primjerice, Blanka koja ostaje u braku i prihvaća da je muž možda vara, iako je to čini nesretnom. Kod ženskih likova uočavamo širok spektar emocija, kako negativnih, tako i pozitivnih, a za muške likove karakteristično je nepokazivanje i potiskivanje istih. Prisjetimo se i nekih „tipičnih“ muških osobina koje je Bem navela: agresivan (Vojta), ambiciozan (Petr), sportaš (Martin i njegov otac), individualist (otac u *Pod sněhem*)... Možemo stoga uočiti kako i u ovom slučaju postoje određena podudaranja s perskriptivnom dimenzijom rodni stereotipa. Ali i u ovom slučaju možemo primijetiti da postoji odstupanje, a to je Jakub i njegova osjetljiva narav u pripovijetci *Zmizel*.

To nas dovodi do trećeg rodni stereotipa koji se izražava jezikom. Spomenuli smo da je institucija obitelji bitna pri analizi rodni stereotipa jer cjelokupni rodni razvoj identiteta započinje u djetinjstvu i zbroj je skupni rodni, staleški i kulturni značenja izraženih u temperamentu, karakteru, interesima, statusu, gestama i izražavanju (Galić 2002: 229). Prilikom čitanja, u govoru odraslih likova mogli smo primijetiti izraze poput: *nebud' bábovka*, *nebud' slečinka*, aludirajući na slabost te *tak se vzmuž a vstaň* aludirajući na hrabrost. S obzirom na to, ne iznenađuje činjenica da su i djeca preuzela rodne stereotipe u svom govoru. Primjerice, Vojta iz pripovijetke *Na krátko* za vršnjaka koji plače kaže da *ječí jak holka*, dokazujući da već u djetinjstvu postoji određena slika o nametnutim rodni stereotipima. Još jedan primjer možemo vidjeti u *Zmizel*, kada otac o Jakobovom hobiju, crtanju, ne želi uopće razgovarati zato što uvažava samo sportska postignuća drugog sina.

Prilikom opisa izgleda likova, autorica stavlja velik naglasak na opis ženskih. Možemo primijetiti kako su obično ili *lijepi* ili *debeli*. Velik broj ženskih likova vitkog je stasa i time zadovoljno svojim izgledom, ali oni koji su *debeli* (Adéla, Pavlína, Blanka) svojim su izgledom nezadovoljni i imaju komplekse koji se očituju kroz čitavu radnju. Adéla će već kao dijete ići na dijetu, Pavlína će se uvijek sređivati prije nego što napusti kuću kako bi ostavila što bolji dojam na ostale vršnjake, a Blanka će si predbacivati višak kilograma, iako je tek rodila. Možemo spomenuti i Jířu koja je jednom prilikom izjavila kako se stidi svog tijela jer je *premršava*. Kod opisa izgleda muških likova, bez obzira na to kakvi oni bili, izgled ne utječe na njihovo samopouzdanje, uz jednu iznimku, a to je Jakub koji je u nesreći ostao bez noge.

4. Zaključak

Glavni cilj ovog rada bila je analiza prikaza rodni uloga u izabranim djelima Petre Soukupove. U analiziranim djelima *K moři*, pripovijetkama *Zmizel* i *Na krátko* te romanu *Pod sněhem* autorica se bavi poglavito odnosima unutar obitelji, ali i ljubavnim i prijateljskim odnosima te pri tome stavlja naglasak na nedostatak, ali i nemogućnost komunikacije između likova. Nedostatak komunikacije dovodi do osjećaja neshvaćenosti, ljutnje, razočarenja, ljubomore te otuđenosti koji pak utječu na identitet lika. Povrh toga, djetinjstvo ima veliku ulogu u formiranju identiteta likova, prvenstveno zbog proživljavanja određenih trauma s kojima se moraju nositi.

Iako je svaki lik individualan, postoje određene sličnosti koje možemo primijetiti u opisu muških i ženskih likova u spomenutim djelima. Unutar obitelji majke su posvećene odgoju i kućanstvu, predane su, osjećajne i predstavljaju uporište obitelji. U slučaju da je majka samohrana, istovremeno balansira između posla i odgoja, a ukoliko odrasli ženski lik nema djecu, to joj se prebacuje. Osim toga, ženskim je likovima izgled bitan faktor koji utječe na njihovo samopouzdanje. Očevi su pak zadušeni za uzdržavanje obitelji, pasivni su, ali imaju određena očekivanja od djece, a skloni su i favoriziranju jednog djeteta. U mnogim slučajevima imaju ljubavnice ili dvije obitelji. Odnosi između braće i sestara prožeti su ljubomorom, a nerijetka je i borba za roditeljvu, često očevu, naklonost.

Individualne i kolektivne traume koje su likovi proživjeli ostavile su posljedice na svakog od njih, a i u načinu na koji se nose s njima može se primijetiti uzorak. Dok se odrasli ženski likovi uslijed traume često ne znaju nositi sa svojim osjećajima te im je potrebna stručna pomoć, a ponekad se odaju i alkoholu, odrasli muški likovi ne pokazuju osjećaje, potiskuju ih i skloni su alkoholu. Djeca pak utjehu često pronalaze u kućnim ljubimcima koji su im svojevrsni spas u teškim trenucima.

Analiza rodni uloga likova u romanima *K moři* i *Pod sněhem* te pripovijetkama *Zmizel* i *Na krátko* pokazala je u kojoj su mjeri određeni rodni stereotipi prisutni i u suvremenim društvima te na koji način utječu na nemogućnost komunikacije i nerazumijevanje u okviru obitelji i intimnih odnosa.

5. Literatura

Primarna literatura:

Soukupová, P. (2016). *K moři*. Brno: Host

Soukupová, P. (2009). *Zmizet*. Brno: Host

Soukupová, P. (2015). *Pod sněhem*. Brno: Host

Sekundarna literatura:

Borić R. (ur.) (2007). *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske Unije*.

Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.

Butler, J. (2000). *Nevolje s rodom. Feminizam i subverzija identiteta*. Zagreb: Ženska infoteka

Eckes T. (2008) Geschlechterstereotype: Von Rollen, Identitäten und Vorurteilen. In: Becker R., Kortendiek B. (eds) *Handbuch Frauen- und Geschlechterforschung*. VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Fialová, A. (2014). *Próza*. U: Fialová, A. i dr. (ur.) *V souřadnicích mnohosti : česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha. Academia.

Galić, B. (2002). Moć i rod. *Revija za sociologiju*, 33 (3-4), 225-238. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/25905> (Datum pristupa: 02.07.2022.)

Galić, B. (2004). Seksistički diskurs rodnog identiteta. *Socijalna ekologija*, 13 (3-4), 305-324. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/47822> (Datum pristupa: 02.07.2022.)

Galić, B. (2011.) Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije. u: Ž. Kamenov i B. Galić (ur.) *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj: istraživanje „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj“* [online]. Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova ([Zagreb]: Intergrafika TTŽ). Dostupno na: <http://www.uredravnopravnost.hr/site/images/pdf/dokumenti/rodna%20ravnopravnost%202.pdf> (Datum pristupa: 02.07.2022.)

Hall, S. (2006). Kome treba „identitet“? U: Duda, D. (ur.). *Politika teorije: zbornik rasprava iz kulturalnih studija*, 357-374. Zagreb. Disput

Kos, S. (2011). Žena i ideologija(e). Feministička poetika Alexandre Berkove. *Umjetnost riječi*, 55. (3-4), 221-241. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/109091> (Datum pristupa: 02.07.2022.)

Kos, S. (2021). *Ženski identiteti u tranziciji : Češke autorice na prijelazu u 21. stoljeće*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada

Machala, L. (2008). *Próza*. u: U: Hruška, P. i dr. (ur.) *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia.

Mihaljević, D. (2016). FEMINIZAM – ŠTO JE OSTVARIO?. *Mostariensia*, 20 (1-2), 149-169. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/170904> (Datum pristupa: 02.07.2022.)

Piorecký, K. (2014). *Česká literární kultura 2001 – 2010*. U: Fialová, A. i dr. (ur.) *V souřadnicích mnohosti : česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia.

Prentice, D. A., & Carranza, E. (2002). What Women and Men Should Be, Shouldn't be, are Allowed to be, and don't Have to Be: The Contents of Prescriptive Gender Stereotypes. *Psychology of Women Quarterly*, 26(4), 269–281. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/47822> (Datum pristupa: 02.07.2022.)

Scott, J. (1988). *Gender and the Politics of History*. New York. Columbia University Press.

Šiklová, J. (1997). Feminism and the Roots of Apathy in the Czech Republic. *Social Research*, 64(2), 258–280. Preuzeto s <http://www.jstor.org/stable/40971185> (Datum pristupa: 02.07.2022.)

Zizler, J. (2008). Otevřená dekada. U: Hruška, P. i dr. (ur.) *V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia.

Župan, D. (2009). Foucaultova teorija moći i kritika pojma rod. *Časopis za suvremenu povijest*, 41 (1), 7-24. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/47998> (Datum pristupa: 02.07.2022.)

Internetski izvori:

Europski institut za ravnopravnost spolova. <https://eige.europa.eu/> (Datum pristupa: 02.07.2022.)

Pavel, M. (2019). *Dětství jako sourozenecká válka*. Týden, 2009. <http://www.petra-soukupova.cz/recenze-Zmizet-Tyden.html> (Datum pristupa: 02.07.2022.)

Petra Soukupová. <http://www.petra-soukupova.cz/zivotopis.html> (Datum pristupa: 02.07.2022.)

Stehlíková, O. (2015) *Ten talíř s nakrájeným řízkem*. Tvar, 2015 <http://old.itvar.cz/cz/2015/12-2015-recenze-1007.html> (Datum pristupa: 02.07.2022.)